

La burgesia alacantina al segle XIX. “L’aristocràcia del bacallà”

Les nostres comarques destaquen per la manca d'aigua que no permeté el floriment de l'agricultura, per això Alacant es va projectar sobre la mar. Per ell eixien tota mena de productes propis, destacant el vi, les panses o la barrella, o els vinguts des de Castella i vaixells de tot arreu desembarcaven en ell les seues mercaderies. Una de les principals importacions seria la de les salaons, principalment el bacallà, però també molts altres com la tonyina, el bonítol i més.

Eleuterio Maisonnave i Cutayar

Al darrere del bacallà, aliment bàsic de consum de les classes treballadores, es va formar durant l'expansió econòmica del set-cents i part del vuit-cents una burgesia mercantil que fou anomenada pel poble l'aristocràcia del bacallà. En bona part d'origen estranger, francesos, anglesos, holandesos, italians i maltesos principalment que es van assentar en la nostra ciutat, es van emparentar amb famílies burgeses i aristocràtiques alacantines i van contribuir al seu creixement i embelliment.

L'aristocràcia local es va sumar a l'economia mercantil i juntament amb els grans comerciants van formar la burgesia alacantina amb unes idees liberals però sempre vigilant de l'activitat dels obrers. Van controlar l'economia, la política i fins i tot la cultura de la ciutat durant el segle XIX. Era una societat que es va castellanitzar ràpidament i estava molt relacionada amb els funcionaris locals i estatals.

Activitats

Quins personatges d'origen estranger coneixeu de la nostra ciutat?

Sabríeu dir-me en què consisteix la indústria de la salaó?

La burgesia alacantina està al darrere de l'embelliment de la ciutat d'Alacant al segle XIX. En sabríeu posar exemples?

L'Alacant del segle XIX disposa de tres infraestructures molt importants. Sabries dir-me quines són? Inclouríeu alguna altra?

Com va influir la burgesia alacantina en el canvi cultural de la ciutat?

Com va influir la burgesia alacantina en la substitució lingüística d'Alacant?

Activitats

Quins personatges d'origen estranger coneixeu de la nostra ciutat?

Maisonnave, Doménech, Balmis, Cumming, O'Connor, O'Gorman, Leach, Taggio, Bushell, Salvetti, Rouviere, Spering, Burgunyo... Tots vinculats al comerç, alguns van fer també política: Eleutèrio Maisonnave, d'origen francès, va ser alcalde d'Alacant i un dels polítics amb més prestigi que ha donat la ciutat. Moltes són les seues iniciatives comercials i econòmiques. Antonio Campos Doménech, va ser alcalde i president de la Diputació. Molts d'ells van comprar terres i es van fer luxoses cases a l'Horta d'Alacant.

Sabríeu dir-me en què consisteix la indústria de la salaó?

És un mètode de conservació d'aliments. La sal deshidrata parcialment els aliments, reforça el seu gust i els guarda de diferents bacteris. La carn salada rep el nom de salums, com el pernil. Les salaons més comunes són l'oliva, el bacallà, la tonyina, les sardines, el salmó, les anxoves, el verat, els arengs, el bonítol, la melva. En aquella època, quan no existien les neveres, era una de les poques maneres de conservar els aliments i traslladar-los als pobles d'interior.

La burgesia alacantina està al darrere de l'embelliment de la ciutat d'Alacant al segle XIX. En sabríeu posar exemples?

L'enderrocament de les muralles van donar lloc al creixement de la ciutat sense les limitacions físiques que suposaven, neix Benalúa i el pla de l'Eixample. Naixen passejos com la Rambla de Méndez Núñez, Doctor Gadea, el passeig de Ramiro o Canalejas. Jardins com el del Portal d'Elx, Gabriel Miró, l'Esplanada i Canalejas, Quijano... Edificis públics com el Teatre Principal, 1846, la plaça de Toros, 1847, el Mercat Central, iniciat el 1897, l'estació de tren, 1898... Arquitectura civil com la Casa Alberola, la casa de les Bruixes, la casa Salvetti, la seu del Síndic de Greuges o de l'Institut de Cultura Gil-Albert...

L'Alacant del segle XIX disposa de tres infraestructures molt importants. Sabries dir-me quines són? Inclouríeu alguna altra?

La primera és el port. Alacant és una ciutat marítima bolcada en el seu port, origen d'un ample comerç que donarà lloc a una fructífera economia. El port comença a créixer en importància en la segona meitat del segle XVI, però serà a partir del XVIII

i sobretot el XIX que coneixerà el seu màxim esplendor, quan se l'autoritza a comerciar amb Amèrica.

La Fàbrica de Tabacs, les Cigarreres, que el 1801 es va instal·lar a l'antic Palau Episcopal la Reial Fàbrica de Tabacs, una fita important tenint en compte que va arribar a tindre més de 3.000 dones per a la confecció dels cigars. Venien de la ciutat, instal·lant-se als barris propers o fent créixer el de Sant Antoni o la creació del Pla de Bon Repòs, però també venien des dels pobles propers, fent que fins i tot hi haguera una línia de metro que comunicava Mutxamel amb estació a la Fàbrica de Tabacs.

L'estació de ferrocarrils, de Madrid. Es va acabar el 1858. Abans del tren, una diligència podia tardar entre dos i tres dies en arribar de Madrid a Alacant. Les mercaderies que es van moure d'Alacant cap a Madrid doblaven les que feien el viatge a la inversa. També creix a poc a poc el nombre de viatgers, especialment buscant el mar i el bon temps d'Alacant, el "tren botijó"

Com va influir la burgesia alacantina en la cultural de la ciutat?

Per pròpia decisió o per emulació de les grans ciutats, en especial de Madrid, amb la qual les elits alacantines del XIX tenien més contacte que no amb la de València, la burgesia aixeca el Teatre, es reuneix en cafés, presents a la ciutat des del 1803, on es llegien i compartien les notícies i les idees, es feien tertúlies, es tancaven negocis o es jugava (malgrat les contínues prohibicions del joc). A ells acudien catedràtics, advocats, metges, periodistes, funcionaris, comerciants, industrials, polítics i rendistes. Hi havia liceus, ateneus, associacions i cercles culturals, per debatre aspectes científics o literaris. També d'esportius, com el Club de Regates.

Com va influir la burgesia alacantina en la substitució lingüística d'Alacant?

El valencià és encara la llengua del carrer. La mitjana burgesia deixa de transmetre'l cap a finals del segle XIX, imitant a l'aristocràcia i els alts mandataris del País. Els seus fills entraran en el segle XX entenent-la i alguns parlant-la, especialment els fills masculins, però no la transmetran. Les filles seran les primeres a deixar de fer-la servir, i això no és poca cosa, ja que són elles les que eduquen els nens, els quals ja no l'escoltaran a casa. El poble l'anirà abandonant per imitació, per les expectatives d'augmentar el seu estatus social i entenent

que el valencià és una llengua ruda, de poble, no apta per a les més altes institucions.

Com diu l'escriptor alacantí Ximo Cartula: Aquesta "aristocràcia del bacallà", formada pels senyorets de la ciutat i en part per comerciants italians o francesos, es castellanitzà ràpidament i considerà molt prompte que es podia créixer ignorant la pròpia província, a la qual aspirava a dirigir. i generà una mentalitat de menyspreu envers els llauradors i els pobles del nostre propi entorn: "pareixes del Bacarot", "com si fores de l'Alcoraia", "parlar valencià és ordinari, de gent de poble". Això pot estar darrere també de la tradicional distància entre Alacant i la resta de la seua província.

El castellà es feia servir per a textos intel·lectuals, per a la política, la cultura. Era la llengua de les coses importants. El valencià es feia servir per a la sàtira. Havia publicacions molt seguides com "El Tio Cuc", tot i que no va ser l'única publicació en valencià a Alacant. A les acaballes del segle XIX, més del 8% dels diaris alacantins es publicaven en valencià, tot això en un context d'analfabetisme ben alt.

Recurs compartit per la Comunitat de www.asociacionnordstrom.com Autor Carles Crespo Campos